

IX. Cultura muzicală din Republica Moldova

PEISAJE MUZICALE ÎN VIAȚA CULTURALĂ A CHIȘINĂULUI LA ÎNCEPUT DE SECOL XXI (PRELIMINARII LA STUDIU DE CAZ)

MUSICAL LANDSCAPE IN THE CULTURAL LIFE OF CHISINAU
AT THE BEGINNING OF THE 21ST CENTURY (PRELIMINARY TO A CASE STUDY)

SVETLANA BADRAJAN,

conferențiar universitar, doctor în studiul artelor,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

Articolul dat se referă la unele aspecte ale fenomenului cultural muzical de la începutul secolului XXI din spațiul social al Chișinăului, care reprezintă un caleidoscop de manifestări muzicale, ce se adresează unui anumit public și reflectă moda, necesitățile, preferințele diferitor pătri sociale. Am conturat câteva peisaje muzicale, pe care le considerăm reprezentative, având o continuitate, o istorie, o tradiție în viața culturală a Chișinăului sau chiar dacă au o proveniență relativ nouă, se impun insistent, constituind rezultatul evoluției tehnologice contemporane: Muzica literată de origine occidentală; Muzica corală laică cu tradiții bogate locale; Muzica de cult religios; Muzica de reprezentare statală; Muzica de film și spectacol dramatic; Muzica de fanfară; Muzica jazz-pop-rock; Muzica populară occidentală și latino-americană; Muzica folclorică; Romanța populară; Muzica de cafă-concert; Muzica populară de consum; Reclamele muzicale; Muzica stradală; Strigătele comercianților ambulanți.

Cuvinte-cheie: peisaj muzical, începutul sec. XXI, viața culturală, pătri sociale, modă, preferințe, funcție, istorie, cercetare

This article covers some aspects of the cultural musical phenomenon at the beginning of the 21st century in the social area of Chisinau, which represents is a kaleidoscope of musical events; these address a specific audience and reflect the fashion, needs and preferences of different social strata. We outlined some musical landscapes, which we consider to be representative, having continuity, history, and tradition in the cultural life of Chisinau or even perhaps they are relatively new, but prominent and the results of modern technological advancements: Western literate music; Secular choral music with rich local traditions; Religious worship music; Music related to state representation; Music for film and dramatic performance; Band music; Jazz-pop-rock music; Western pop music and Latin American music; Folk music; Traditional romance music; Concert cafă music; Mainstream pop music; Music used in advertising; Street music; Intonations used by street sellers.

Keywords: musical landscape, beginning of the 21st century; cultural life, social strata; fashion, preferences, function, history, research

Viața muzicală a Chișinăului la început de secol XXI reprezintă un spațiu destul de pestriț, dar consistent, umplut cu diverse surse sonore muzicale și manifestări ce implică muzica, un caleidoscop de substanțe sonore muzicale, ce se adresează unui anumit public, dar care coexist, formând un sistem, ce reflectă necesitățile diferitor pătri sociale. Unele dintre aceste manifestări îndeplinesc și anumite funcții utilitare, pe lângă cele de sorginte estetică, etică, religioasă, artistică, distractivă, etc. Am conturat câteva peisaje muzicale, pe care le considerăm reprezentative, au o continuitate, o istorie, o tradiție în viața culturală a Chișinăului sau chiar dacă au o proveniență relativ nouă, se impun insistent, constituind și rezultatul evoluției tehnologice contemporane. Dintre acestea numim:

1. Muzica literată de origine occidentală vs. muzica de tradiție orală;
2. Muzica corală laică cu tradiții bogate locale;
3. Muzica de cult religios;
4. Muzica de reprezentare statală [1, p. 33];
5. Muzica de film și spectacol dramatic;
6. Muzica de fanfară;

7. Muzica jazz-pop-rock;
8. Muzica populară occidentală și latino-americană;
9. Folclorul muzical românesc;
10. Romanța populară (autohtonă);
11. Muzica de café concert;
12. Muzica populară (românească) de consum;
13. Reclamele muzicale;
14. Muzica stradală;
15. Strigătele comercianților ambulanți.

Vom realiza în continuare o caracteristică generală a fiecărui tip de manifestare muzicală pentru a constata ulterior vechimea, istoria, semantica, funcția și valoarea lor ca act de cultură și social.

1. Muzica literată de origine occidentală vs. muzica de tradiție orală, respectiv: muzica simfonică, de cameră, de operă și balet, cu alte cuvinte genurile tradiționale așa numitei muzică clasică. Această muzică este promovată de instituțiile specializate, aici se înscriu: Filarmonica Națională, Teatrul de operă și balet, Sala cu Orgă ș.a. În ultimii ani se remarcă o activitate prodigioasă a acestor organizații, care promovează un repertoriu divers atât din punct de vedere al genurilor, cât și al stilurilor, epocilor istorice, curentelor, tendințelor, al interpreților, etc. Un repertoriu riguros selectat de muzică clasică de popularitate o vom auzi și în unele restaurante, interpretată de muzicieni profesioniști.

2. Muzica corală o regăsim nu numai în spectacolele realizate de instituțiile abilitate prin activitatea corurilor profesioniste, precum capela corală Academică *Doina*, corul catedrelor dirijat și pedagogie muzicală, corul de bărbați AMTAP, corul *Credo* al Ministerului de interne ș.a., dar și prin activitatea corurilor școlare, celor de pe lângă casele de cultură, iar festivalurile de muzică corală, care întrunesc colective de diferită instruire interpretativă, se remarcă prin seriozitate și profesionalism. Spre exemplu, Festivalul Național de muzică corală *La izvoare*, organizat de Centrul național de conservare și promovare a patrimoniului cultural imaterial în noiembrie, 2013, a întrunit pe scena Filarmonicii Naționale formațiile corale *Lira* de la USM, *Doina Nistrului* din Rezina, *Armonie* din satul Chiperceni, Orhei, grupurile vocale *Trinitas* din Călărași, *Cavalerii armoniei* din satul Boșcana, Criuleni, *Cimpoieș* din Glodeni, *Gama-sonor* din Anenii Noi, *Simfony* din Strășeni, corul bulgăresc din Tvardița, Taraclia; sau Festivalul Internațional de Muzică Corală *A ruginit frunza din vii*, organizat de Asociația muzical-corală din R. Moldova, Festivalul Național de interpretare corală *Gavriil Musicescu*; Festivalul-concurs Republican al cântecului coral organizat de către Centrul Republican pentru Copii și Tineret *Artico* în baza Ordinului Ministerului Educației și Tineretului al Republicii Moldova în cadrul programului de promovare al activităților extrașcolare în învățământul preuniversitar. Aducem ca exemplu obiectivele acestui festivalul-concurs formulate de către organizatori, destul de sugestive în ceea ce privește amploarea și nivelul înalt la care a ajuns arta corală în contemporaneitate:

- îmbogățirea repertoriului colectivelor corale cu cele mai prestigioase creații din patrimoniul național și din clasică mondială;

- evidențierea realizărilor obținute în dezvoltarea artei corale;

- promovarea artei și măiestriei interpretative al cântecului coral; (citat din regulament).

- educația patriotică a generației în creștere prin intermediul cântecului coral. Constatăm, astfel, că Muzica corală având o istorie bogată, la început de secol XXI se remarcă printr-o intensă promovare și un înalt profesionalism repertorial și interpretativ.

3. Muzica de cult religios o auzim, evident în lăcașurile respective în funcție de religia promovată. Dacă până la confluența secolelor XX–XXI a predominat muzica cultului ortodox, în prezent, datorită libertății confesiunilor după anii 90 ai sec. XX, în acest domeniu focusează diferite credințe și culte religioase, de aceea și profilul muzicilor respective se remarcă prin diversitate atât ca stil de interpretare, cât și conținut.

4. Muzica de reprezentanță statală (termen utilizat de S. Rădulescu) a luat amploare după proclamarea independenței. Ca exponent al acesteia este cunoscută activitatea orchestrei prezidențiale, dar și a altor orchestre, care pe moment îndeplinesc funcția de protocol.

5. Muzica de film și spectacol dramatic. Aceasta își continue constant prezența, în primul rând, în cadrul teatrelor dramatice din Chișinău, precum *Mihai Eminescu*, *Luceafărul*, *Eugene Ionesco*, *Anton Cehov* ș.a. Ea are particularitățile sale aplicative, artistice, semantice și structurale. Este un domeniu cultural-muzical interesant, destul de prolific, care își așteaptă cercetătorul său.

6. Muzica de fanfară în spațiul geografic românesc are o tradiție de peste un secol. Se știe că perioada secolul al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea a reprezentat epoca marilor transformări sociale și culturale, care au dus la stabilirea civilizației moderne. Emanciparea politică față de Orient, afirmarea treptată a relațiilor burgheze, au creat premisele unei noi orientări pe toate planurile ale vieții sociale, inclusiv în domeniul cultural. Tot mai accentuate au devenit tendințele prooccidentale în cultură, învățământ, artă. Organizarea de reprezentații de operă, de fanfare militare, de societăți culturale filarmonice, deschiderea de conservatoare, teatre lirice ș.a. sunt o mărturie elocventă în acest sens. Sub influența muzicii militare, se impun pe la mijlocul sec. al XIX-lea instrumentele occidentale de fanfară, ca trompeta, clarinetul și toba mare, care se asociază în mod eclectic tarafului lăutăresc, amplificându-i considerabil sonoritatea. Până spre anii 70 ai sec. XX tarafurile-fanfară erau foarte populare și solicitate pentru diferite evenimente familiale și sociale. În prezent, la început de sec. XXI, cu o pondere mai mică, acest peisaj muzical poate fi observat la diferite sărbători în parcurile sau piețele orașului, ca moment artistic la începutul ceremonialului nupțial sau în împrejurări mai sobre din viața socială și culturală a orașului.

7. Muzica jazz-pop-rock. Un domeniu cu o pondere tot mai intensă în viața artistică a Chișinăului după anii 90 ai sec. XX, cu o popularitate mereu în creștere ce ține în primul rând de motivația comercială a genului. Spectrul speciilor abordate devine tot mai variat, totuși am remarca încă o dominație a muzicii ușoare, care lasă de dorit atât ca interpretare, cât și ca repertoriu.

8. Muzica populară occidentală și latino-americană. Tot mai insistent își cucerește locul printre activitățile artistice, în special, ale copiilor și tinerilor. Menționăm în acest context activitatea ansamblurilor de dansuri, concursurile care implică acest gen de muzică, dar și moda de a include în cadrul nunții obiceiul primului dans al tinerilor căsătoriți inspirat din acest domeniu artistic și invitarea unei echipe de dansatori profesioniști care evoluează pe parcursul nunții.

9. Folclorul muzical românesc. Acesta este „sistemul de sisteme al viețuirii noastre” (S. Ispas). În istoria culturii românești, folclorul a fost identificat ca un fenomen autonom, fiind totodată o componentă a culturii universale. El este în sens larg, generos, adică într-un sens pe care specialiștii l-au adoptat astăzi chiar într-o definiție pusă în circulație, ca reper, de către UNESCO: tot ceea ce ține de cultura orală, indiferent de forma de exprimare și care nu înseamnă spectacol. Este un fenomen care se diversifică la etapa contemporană, iar sarcina pe care o au specialiștii, în realizarea cercetărilor fundamentale, este consemnarea procesului, a formelor prin care se exprimă și se creează astăzi folclorul. Toate fenomenele care dau naștere unor noi structuri folclorice trebuie

sa fie studiate de specialiștii care cunosc exact valoarea, semnificația, structurile fundamentale ale obiectului, în plan universal și național. Pentru că folclorul respectă, dincolo de variantele locale, niște legi care sunt universale ca și legile limbajului muzical în general. În viața Chișinăului îl identificăm, în mare parte, în repertoriul ansamblurilor folclorice de copii și maturi, care au drept scop în primul rând promovarea, valorificarea surselor autentice, dar care se situează la limita între tradiție și spectacol, în al doilea rând în cadrul nunților de formație preponderent tradițională, de asemenea este interpretat în grupuri restrânse, constituite pe principiul diferitor grade de rudenie.

10. Romanța populară (autohtonă) am inclus-o într-un peisaj separat, deoarece s-a impus în viața culturală a Chișinăului prin publicul său, printr-un mediu social de manifestare și solicitare constant. Ea are o istorie de aproximativ două secole, apărută în sec. XIX ca rezultat al unei sinteze a câtorva surse muzical-artistice: cântecul propriu-zis, cântecul de lume, tradiția occidentală a genului, și promovată, în special, de către lăutari. Romanța populară a fost revivalizată după anii 90` ai sec. XX, datorită înființării în anul 1992 a festivalului-concurs *Crizantema de Argint*. Printre autorii romanțelor, participanți la secțiunea creație a acestui concurs, se numără atât compozitori și muzicieni consacrați, cât și amatori, dar cu o cunoaștere și cu un simți profund al genului.

11. Muzica de café-concert. Genul este la fel un produs al culturii muzicale urbane din sec. XIX, odată cu constituirea orașelor ca centre economice, politice și culturale, când localurile de schimb comercial și de agrement, precum cârciumile, restaurantele, hanurile, etc. devin importante sub aspect social și cultural. La o interferență a culturilor orientală, occidentală și autohton românească ia ființă muzica de café-concert, o muzică instrumentală, ceea ce se caracterizează printr-o virtuozitate deosebită și destinată în exclusivitate ascultării, „o muzică cultă cu caracter popular”, cum o numește Bela Bartok. În prezent ea are ca surse de îmbogățire intonațională o arie sonoră largă, în special, se remarcă o orientare deosebită spre muzicile spațiului balcanic.

12. Muzica populară (românească) de consum. Este un fenomen extrem de pestriț și neuniform atât ca material muzical, cât și calitate. În prezent ea reprezintă o simbioză a muzicilor inspirate din folclorul diferitor zone românești, muzicilor orientale și balcanice și se manifestă atât în domeniul creației vocale, cât și instrumentale. C. Brăiloiu la începutul sec. XX definește sfera termenul popular, care „se poate considera și complexul melodiilor care trăiesc la un moment dat într-un mediu dat, oricare ar fi originea și stilul lor, dar numai dacă acestea suferă transformări, sunt apropiate de formele-standard ale melodiilor tradiționale”[2, p. 31]. Criteriile fundamentale de existență a acestei muzici este spectacolul și comercialul.

13. Ca substanță sonoră, cu o prezență infimă, care sperăm că nu se va dezvolta să polueze fonic orașul, sunt reclamele sonore atât stradale, promovate prin intermediul panourilor electronice, cât și venind din interiorul instituțiilor comerciale, spre exemplu, localul comercial Moldcell de pe Ștefan cel Mare între str. M. Eminescu și V. Alecsandri, ș.a.

14. Muzica stradală. Prin muzica de stradă vom înțelege pe de o parte artiștii/persoanele care își folosesc talentele în stradă, cu scopul de a obține bani, mâncare sau alte bunuri de la trecători. Aceștia cântă la un instrument, în special, vioară, acordeon, flaut, chitară, tobe, sau doar folosindu-și vocea. Uneori se asociază în grup instrumental sau însoțesc vocea cu negative, amplificând-o prin microfon. Acest tip de activitate există încă din cele mai vechi timpuri. Să ne amintim de muzicanții ambulănți, precum trubadurii, truverii, meistersinger-ii, lăutarii, ș.a. În prezent am putea distinge două categorii: pe cei care practică îndeletnicirea doar cu scop de cerșit și cei care pun accentul și pe latura artistică și profesionalism. Pe de altă parte, putem include în acest peisaj și restul muzicii care răsună în stradă, respectiv în Piața Marii Adunări Naționale, în spectacolele organizate cu diverse ocazii și

promovând, în special, muzică populară și jazz-pop-rock. Acest tip de activitate muzicală a luat o deosebită amploare după anii 90` ai sec. XX. Mai puțin cunoscut la noi este *flash mob*-ul, o manifestare artistică în spațiul stradal ce se impune cu succes în ultimul timp.

15. Strigătele comercianților ambulanți, care pot fi calificate într-un anumit fel și „reclame publicitare” cu o tradiție și o istorie foarte veche, de aceia le-am plasat într-un peisaj separat. Am putea considera momentul apariției acestora, constituirea încă în antichitate a relațiilor comerciale organizate. O particularitate a manifestării date este intonația premuzicală, remarcată și în studiul *Psihologia folclorului muzical* de Gh. Sulițeanu care subliniază ca ea (intonația premuzicală — n.n) „prezintă o deosebită importanță pentru întărirea datelor ce atestă existența unui fond general uman. Originea acestora într-o aceeași impulsivitate sonoră cu aceea a limbajului verbal este dovedită ca ținând de o aceeași etapă a evoluției gândirii. Din acest izvor s-au putut organiza într-o etapă ulterioară începuturile muzicii, iar aceasta demonstrează mulțimea celulelor și motivelor muzicale comune aflate în zilele noastre la popoare mult diferite”[3, p. 121]

Așadar, am evidențiat, cele mai reprezentative peisaje muzicale ce reflectă viața socială și culturală a Chișinăului de la început de sec. XXI, făcând o caracteristică generală, peisaje ce corespund și oglindesc anumite interese, gusturi, modă, preferințe, dar și un anumit nivel intelectual, etic și estetic. Unele dintre aceste peisaje pot deveni obiectul cercetărilor științifice fundamentale atât muzicologice cât și de antropologie muzicală. Suntem conștienți că lista propusă a peisajelor muzicale din viața culturală a Chișinăului de la început de sec. XXI poate fi completată, ceia ce ne propunem să realizăm pe viitor.

Referințe bibliografice

1. RĂDULESCU, S. *Peisaje muzicale în România secolului XX*. Pt. I. (1900–1944). București: Editura Muzicală, 2002.
2. BRĂILOIU, C. *Opere*. Vol. IV. București: Editura Muzicală, 1979.
3. SULIȚEANU, G. *Psihologia folclorului muzical*. București: Editura Acad. RSR, 1980.